

תורת אביגדור

הגאון ר' אביגדור מילר זצ"ל

סוכות

שאלות ותשובות בענייני חג הסוכות

זמן שמחתנו - 1 | ישיבה בסוכה - 2 | בטחון בסוכה - 2 | צא מדירת קבע ושב בדירת עראי - 3 | האשה והסוכה - 3 | מצטער פטור מן הסוכה - 4 | ירדת נשמים בחג - 4 | סוכת דוד הנופלת - 5 | האושפזין - 5 | עוד בענין האושפזין - 5 | ענין הנענועים - 6 | נענועים של הודיה - 6 | הלל והודאה - 7 | מחשבות של חול המועד - 7 | פעילויות של חול המועד - 8 | הושענות - 8 | מגילת קהלת - 8 | הושענא רבה - 9 | חיתום הדין בהושענא רבה - 10 | שמיני עצרת - 10 | השמחה של שמיני עצרת - 10 | שמחת תורה - 11 | אסרו חג - 11

הנה, יחד עם השמחה הזו נקשרת גם ההכרה הכללית שהשי"ת אינו רק זה שמספק לנו את צרכינו, אלא הוא גם זה ששומר עמו ישראל, כמאמר הכתוב: "בִּסְכּוֹת תִּשְׁבּוּ וְשָׂבַעְתָּ יָמִים... לְמַעַן יִדְעוּ דְרֹתֵיכֶם כִּי בִּסְכּוֹת הוֹשַׁבְתִּי אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּהוֹצִיאֵי אוֹתָם מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם" (ויקרא כג, מב-מג). במדבר, לא היו לנו ערים בצורות שיגנו עלינו במדבר, והיינו נטולי כל הגנה; ועם זאת, במשך כל אותם ארבעים שנה עם ישראל היה בטוח יותר מכל תקופה אחרת בהיסטוריה. כי ה' לא רק מספק את צרכינו, אבל הוא גם הסוכה שלנו, הוא זה ששומר עלינו.

סוכות הוא אפוא הזמן שבו אנחנו מודים לה'. זוהי השמחה של חג הסוכות - **הודיה**; הודיה על הכל! ובבית המקדש ניצלו את ההזדמנות הזו כדי להתאסף יחד ולבטא את ליבה של השמחה. מהו המרכז של כל השמחה הזו? המרכז הוא שאנחנו אוהבים את הקב"ה. לא רק הודיה כי אם אהבה, אלא שאהבת ה' מועצמת על ידי הודיה. נקודת המוצא, תחילתה של אהבת ה', היא התחושה שהשי"ת נתן לנו חיים ומספק עבורנו את כל צרכי החיים.

ולכן הם התאספו יחד, כל חכמי התורה והאומה היהודית, כדי לבטא את אהבתם להקב"ה. זו היתה שמחת בית השואבה - אהבת ה'. והם שרו שירי אהבה וכיסופין לקב"ה: "אם אני כאן" - אם השי"ת כאן, "הכל כאן" (סוכה נג, א). כי כל מה שיש לנו הוא ממנו יתברך.

אהבת ה' היא הפסגה הגבוהה ביותר עבור הבן-ישראל. לכן 'שער אהבת ה' הוא השער האחרון בספר חובות הלבבות. גם הרמב"ם הציב את הנושא של אהבת ה' בסופן של הלכות תשובה, והוא מסביר שזוהי המדרגה העליונה ביותר; כך כותב הרמב"ם בפירושו. שיאו של חג האסיף וזמן שמחתנו היה שמחת בית השואבה; היתה זו שמחה מיוחדת שנערכה בבית המקדש, שבה ביטאה האומה את אהבתה לקב"ה.

זמן שמחתנו

שאלה:

מהו הטעם לשמחה הגדולה שהיתה בשמחת בית השואבה בבית המקדש (סוכה נא, א- נא, ב)?

תשובה:

שמחת בית השואבה התקיימה בחג הסוכות. חג הסוכות כולו היה אירוע מיוחד של שמחה, ועלינו להבין - על מה סובבת השמחה?

כידוע, לכל חג יש שם מיוחד. פסח הוא 'זמן חירותנו', שבועות הוא 'זמן מתן תורתנו' - מהו סוכות? סוכות הוא רק 'זמן שמחתנו'. וצריך להבין מה המשמעות של שמחה זו?

שמה תאמר שהשמחה היא על כך שהקב"ה הגן עלינו במשך ארבעים שנה במדבר, לאחר שיצאנו ממצרים. טוב מאוד; אבל אם כך, אם בכך מסתכמת השמחה, היינו צריכים להזכיר זאת. אך לא, איננו מזכירים זאת, אלא החג נקרא 'זמן שמחתנו'.

עלינו להבין אפוא שבחג הסוכות אנחנו חוגגים את השמחה הגדולה שהקב"ה הוא אבינו שמעניק לנו את כל האושר בחיינו. לכך נועד חג הסוכות. לכן התורה מכנה את החג "חג הַאָּסִיף" (שמות כג, טז) - החג שבו אוספים את גידולי השדה. כי כאשר היהודי האותנטי אסף את התוצרת החקלאית מהשדה אל הבית, הוא הביט בכל הברכות הגדולות שהקב"ה הרעיף עליו והרגיש שהוא חייב לבטא את הכרת הטוב שלו כלפי הבורא. תחושת השמחה וההודיה הציפו את ליבו, והוא היה מוכרח לבטא אותן!

ולכן נתן להם הקב"ה חג אחד שמיועד למטרה זו בדוקא; לשמוח בה', לשמוח בכך שהוא זה שזן ומפרנס לכל תמיד. הוא זה שנתן לנו את התבואה, והוא זה שמספק לנו את קיומנו ואת כל צרכינו בחיים. זהו "חג הַאָּסִיף".

מוכנים לירות בכל אויב שמתקרב, אך לא - לא היה להם כלום.

וכל אומות העולם ידעו שבני ישראל נושאים עמם את כל העושר של מצרים. אני רגיל להמשיל את הדבר הזה לאדם שמקים אהל על מגרש ריק, הממוקם בליבה של אחת משכונות הפשע של ניו יורק, ומחליט לשהות שם לילה אחד. וכל תושבי השכונה מודעים לעובדה שברשותו של שוכן האהל נמצאת ערמה של מזומנים. מהם הסיכויים של האיש הזה לשרוד את הלילה?

במקרה דנן, הדבר לא נמשך לילה אחד בלבד, וגם לא חודש או אפילו שנה. זה נמשך ארבעים שנה! ולא היו להם בתים. "בְּסֻכּוֹת הוֹשַׁבְתִּי!" הם חיו בתוך סוכות. מהי סוכה? קירות רעועים, כמה מקלות מלמעלה - כמעט שום דבר. האם זו נחשבת שמירה?

התשובה היא, שזו היתה השמירה הטובה ביותר שהיתה לנו אי פעם! המחנה של עם ישראל היה בלתי פגיע, כי הוא היה מכוסה בסוכה - הלא הם ענני הכבוד, ענני שכירת ה' אשר ביטאו את עוצמת נוכחותו, ששמרו עליהם.

זוהי המשמעות של הסוכה שבה אנחנו יושבים. אנחנו יושבים בסוכה, מתחת לסכך, ואומרים: "הסוכה הזו היא שמירה די רעועה. אין פה תקרת בטון וגם לא דלת מפלדה. אין פה כלום." ועם זאת, הסוכה הרעועה הזו ממחישה את הידיעה שהשי"ת הוא זה ששומר על עם ישראל במשך כל הדורות.

בטחון בסוכה

שאלה:

ראיתי בספר מסוים שהסוכה היא בטחון, שהמשמעות שלה היא בטחון. האם הרב יוכל להסביר את הדברים?

תשובה:

על אף שאינני רואה את עצמי כאחראי על כל מה שכל מחבר כותב בספרו, אך אין ספק שהסוכה מלמדת אותנו את היסוד של בטחון. הלא כאשר אנחנו יוצאים לסוכה, היא אינה מספקת לנו כל הגנה. בסך הכל היא מורכבת משתי דפנות וטפח, בתוספת תקרה רעועה. זוהי הגנה די חלשה. אתה לא כל כך בטוח כשאתה יושב בסוכה.

אז כשאתה יוצא מביתך ונכנס לבקתה הרעועה, חשוב לעבוד על היסוד הזה - לחשוב על כך שאתה נמצא תחת שמירתו של השי"ת. "ה', מְעוֹן אֶתָּה הָיִיתָ לָנוּ" (תהילים צ, א). אנחנו חיים בתוכך; אתה שומר עלינו כל הזמן. אנחנו חושבים שההשתדלות שלנו היא זו ששומרת עלינו, אך זו טעות. כמובן שעלינו להשתדל להישמר מפני תאונות, חיות טרף, גנבים וכדומה, אבל עלינו לדעת שהקב"ה הוא זה ששומר עלינו.

וכך הם יכלו לשאוב משום רוח הקודש, בדיוק כפי ששואבים מים בדליים. "וְשָׁאַבְתֶּם מֵיִם בְּשִׁשְׁוֹן" (ישעיה יב, ג) - איזה מים? המים של רוח הקודש שהקב"ה המטיר עליהם בגלל אהבתם אליו.

לכן האנשים הגדולים ביותר, חסידים ואנשי מעשה, אלו שאהבו את ה' יותר מכל, נאספו יחד ושימשו כמודל לחיקוי עבור העם, בהביעם את אהבת ה' שבליבם. ואז "הִבִּיטוּ אֵלָיו וְנִקְּרוּ" (תהילים לד, ו) - כולם הביטו באנשים הגדולים הללו והתחזקו מכך; הם שמחו שמחה עצומה כשראו כיצד אנשים גדולים אלו שיכורים מרוב אהבת ה'. וזה עשה רושם על כל הצופים; הם יצאו משם עם תחושה שהם שאבו דליים של רוח הקודש, וזה נשאר איתם למשך כל חייהם.

זה היה הלב, התכלית, של שמחת בית השואבה; שמחה בה' ואהבת ה'.

ישיבה בסוכה

שאלה:

על מה עלינו לחשוב בזמן שאנחנו יושבים בסוכה?

תשובה:

התורה אומרת לנו מה צריכות להיות מחשבותינו בזמן שאנו יושבים בסוכה.

הקב"ה אמר שהטעם שאנחנו יושבים בסוכה הוא: "לְמַעַן יִדְעוּ דוֹרֹתֵיכֶם כִּי בְּסֻכּוֹת הוֹשַׁבְתִּי אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּהוֹצִיאִי אוֹתָם מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם" (ויקרא כג, מג).

שימו לב. במשך ארבעים השנים שבני ישראל היו במדבר, הם היו שמורים מפני אויבים, יותר מכל תקופה אחרת בהיסטוריה. הם חיו במחנה פתוח, ללא כל ביצורים, והיו חשופים לתקיפה מפני כל אויב, ועם זאת, זו היתה התקופה הבטוחה ביותר של אומתנו! מילא אם היו להם במדבר ערים בצורות, חומות גבוהות שעליהם יושבים קשתים

בתחילת הדרך, רבים מבני קהילתו של הרב זצ"ל לא בנו סוכות משל עצמם. הרב היה מדבר בבית הכנסת על גודל חשיבות הענין, כמה חשוב שלכל אחד תהיה סוכה, ושנה אחת, בראש השנה, הודיע הרב שבחג הסוכות הקרוב, הוא בעצמו יגיע לביקור אצל מי שיבנה סוכה ובכן, די היה בהודעה זו כדי להמריץ את בני קהילתו, שחפצו מאוד בביקור מעין זה, להירתם לענין. ההסדר הזה נמשך כמה שנים, אך בשלב כלשהו נאלץ הרב להפסיק את הביקורים, כי מספר הסוכות כבר היה גדול מדי.

*

במהלך הביקורים בסוכות, הרב בחכמתו ידע להצביע על הלקויות ההלכתיות שהתגלו מפעם לפעם, ברגישות המתבקשת. באחת הסוכות שבהן ביקר, שלא היתה מסוככת כראוי, התבטא הרב: "הנה, פה, בפניה הזאת, אפשר לאכול פירות", ובכך רמז שיש להוסיף סכך לסוכה.

(על פי הספר "הרב אביגדור מילר - האיש ומהפכתו" מאת הרב יעקב יהושע המבורגר, בהוצאת פלדהיים)

תזכירו לעצמכם שאינכם אזרחים קבועים בעולם הזה - אתם רק אזרחים כאן".

מי שמוקף בקירות אבן, ניצב בפני בעיה גדולה. בית שבנוי בבניה קלה הוא אמנם בית די רעוע, אבל אם ניקח לדוגמא "אזרח", שזוכה להתגורר בבית הבנוי מלבנים, בית חזק ויציב! אולי הוא אפילו סיים לשלם את המשכנתא על הבית. אז הוא מתחיל לחשוב לעצמו: "עָדִי עַד פֶּה אֶשָּׁב" (תהילים קלב, יד); כמו שמה של מדינת 'אלבמה' [א.ה. אחת מחמישים המדינות המרכיבות את ארצות הברית], שפירושה בשפת האינדיאנים היא: 'פה אשכון לעד'. אתה זקוק לתזכורת. אין שום 'אלבמה' כאן בעולם הזה! אתה לא תשכון פה לעד! כאן זה לא הבית שלנו. אנחנו רק נמצאים במעבר, בדרך לעולם הבא.

הקב"ה אומר לנו אפוא: "אתה - האזרח, שחושב שהוא קבוע בעולם הזה - אני רוצה שתעבור להתגורר בסוכה במשך שבעה ימים, שם תקבל תזכורת שהעולם הזה הוא מקום ארעי! צא מדירת קבע ושבת בדית עראי! (סוכה ב, א)".

יוצאים אנו אפוא מבתינו המשופעים כל טוב אל מקום שאין בו כמעט דבר - תקרה קלושה, כמה קישוטים מנייר - כמעט שום דבר. וגם אם תשקיע כסף כדי לייפות את הסוכה, עדיין זה לא מתקרב לרמה של ביתך. ובזה שאתה עובר לבקתה הקטנה, אתה יושב שם וחושב: "תחת איזה מין קורת גג אני יושב? אין ספק שזוהי הגנה די חלשה. גם גשם יכול לרדת עלי. בסך הכל יש פה קצת סכך. וגם הקירות לא כל כך קבועים". אם תנשב בסוכות רוח קרה ויש לך רק "שתים כהלכתן ושלישית אפילו טפח", יהיה עליך ללבוש מעיל. וגם אם לא קר בחוץ, הסוכה לא תספק לך פרטיות מפני העוברים ושבים. נמצא שהסוכה מזכירה לך בכל רגע שהעולם הזה אינו אלא דירת עראי.

האשה והסוכה

שאלה:

מדוע נשים אינן נכללות במצות ישיבה בסוכה?

תשובה:

זו בעצם שאלה כללית - מדוע נשים פטורות מכל מצות עשה שהזמן גרמא?

והנה, צריך להבין ששאלה זו תיתכן רק באמריקה של ימינו, כי בחברה נורמלית, לאשה יש משפחה גדולה; יש לה ילדים בכל הגילאים, והיא כל כך עסוקה, שאין לה זמן לשום דבר מלבד מצות גידול הילדים.

גם עם כל הנוחות הקיימת כיום; מכונת כביסה, מדיח כלים - מדיח חלבי ומדיח בשרי - תנור חשמלי - יש הכל, אבל עדיין האמא עסוקה יומם ולילה. מי הוא זה שיהיה

פעם הגעתי לביתי בלילה, ונעלתי את דלת הבית - ויודאתי שהדלת נעולה - ואז הלכתי לישון. כשקמתי בבוקר - בריא ושלם - לא מצאתי את מפתחות הבית. יצאתי החוצה וגיליתי שהמפתח היה נעוץ בתוך חור המנעול, מבחוץ, במשך כל הלילה. כל מי שהיה רוצה היה יכול לפתוח את הדלת ולהיכנס בקלות. היה זה עבורי לקח מן השמים. חשבתי לעצמי: "ישנת על מיטתך כל הלילה, בבטחון גמור. האם זה בגלל שנעלת את הדלת? לא, אתה לא נעלת את הדלת. השי"ת נעל עבורך את הדלת. הוא זה ששמר עליך".

הסוכה היא אפוא לימוד עבורנו - "בְּטַחוּ בַּה' עֲדֵי עַד פִּי בְּיָהּ ה' צוֹר עוֹלָמִים" (ישעיה, כו, ד). חשוב מאוד ללמוד איך לבטוח בה'. אין הכוונה לנהוג בחוסר זהירות ובצורה בלתי בטוחה, אבל כל מה שנעשה, כל אמצעי בטיחות שבו ננקוט, עלינו להזכיר לעצמנו תמיד שה' הוא זה ששומר עלינו.

אז גם אם במשך כל השנה כולה אתה מתגורר בבית עשוי לבנים, ובכל ערב אתה נועל את דלתות הבית על מנעול ובריה, הישיבה בסוכה במשך שבעה ימים מלמדת אותנו שקירות הלבנים ודלתות הברזל אינם אלא דמיון בעלמא. כי למען האמת, הקב"ה לבדו הוא זה שמגן עלינו. על זה אנחנו חושבים בזמן שאנחנו יושבים בסוכה.

ובזה אנחנו זוכים לשכר עצום: "כל התולה בטחונו בהקב"ה, הוה לו מחסה בעולם הזה ובעולם הבא" (מנחות כט, ב). השכר על הבטחון בעולם הבא הוא גדול עוד יותר מאשר השכר בעולם הזה. מצוה גדולה לבטוח בה'. אם נלמד לחיות עם בטחון, הרי שזהו הישג גדול ביותר. התשובה היא אפוא: כן - מבין העניינים שהסוכה מסמלת, נכלל גם ענין הבטחון.

צא מדירת קבע ושב בדירת עראי

שאלה:

מצות ישיבת סוכה היא המקום היחיד שבו התורה, בבואה לתאר את מי שחייב במצוה זו, נוקטת בתואר "אזרח". מדוע?

תשובה:

כתוב בפסוק: "כָּל הָאֲזָרָח בְּיִשְׂרָאֵל יֵשֵׁב בַּסֹּכֶת" (ויקרא כג, מג) - וזוהי מילה יוצאת דופן בתורה. איננו מוצאים את השימוש הזה במילה "אזרח" במקומות נוספים; לא כתוב ש"כל האזרח" מצווה לאכול רק מזון כשר, לשמור שבת, ולהימנע מגילוח בתער, אלא רק במצות סוכה נאמרה לשון זו.

מדוע? כי "אזרח" פירושו תושב מורשה וקבוע. וכאן מגיעה התורה ואומרת: "אתם, כל אלו שמרגישים כמו 'אזרח', כמו תושבים מובהקים וקבועים בעולם הזה, עליכם לצאת כעת מביתכם הקבוע ולשבת בדירת עראי. כך

דורשת שנהיה בשמחה מכך שאנחנו נמצאים במחיצתו של הקב"ה.

אכזרי כל כך להטיל עליה את תפקיד קיום המצוות התלויות בזמן?

ירידת גשמים בחג

שאלה:

המשנה (תענית ב, א) אומרת שגשמים הם סימן קללה בחג. האם זה תקף רק לארץ ישראל או גם לחוץ לארץ?

תשובה:

ירידת גשמים בחג הסוכות היא סימן קללה בכל מקום.

עם זאת, יש בזה שתי בחינות. בחינה אחת של הקללה היא משום שהגשם הורס את הגידולים. ה'אסיף' - התבואה, נקצרה לפני זמן רב, אלא שהיא הושארה בשדות במשך חודשי הקיץ על מנת שתתייבש, ואם כעת יורד גשם, זה מקלקל את התבואה. כך זה בארץ ישראל, כי באמריקה, להבדיל, לא משאירים את התבואה בשדות למשך זמן רב אחרי הקציר. כך היה נהוג בימי קדם בארץ ישראל. זוהי אפוא בחינה אחת של הקללה שבירידת גשמים בחג - מצד קלקול התבואה.

אבל גם עבורנו הגשם מהווה קללה, כי כל דבר שמונע מאיתנו לקיים את מצות סוכה הוא הפסד גדול. היינו מעדיפים שנוכל לאכול בסוכה תמיד, ולזכות ליסודותיה. ולכן, גם עבורנו, בני חוץ לארץ, למרות שאיננו חקלאים ואין לנו תבואה שעלולה להתקלקל מהגשם, חבל לנו כשיורד גשם בחג הסוכות.

זו הסיבה שהגמרא אומרת שכאשר יהודי יוצא מהסוכה מחמת הגשם, עליו לעשות זאת מתוך צער. אל לו לשמוח בגשם: "הו, כעת אני פטור מן הסוכה". לא, עליו לצאת משם בצער.

אני זוכר שנה אחת שבה ירד גשם בליל יום טוב ראשון של חג, והגשם לא פסק במשך כל הלילה. הרב זצ"ל התייחס לענין במלוא הרצינות, ואמר לנו שזוהי נזיפה קשה מן השמים. "אם יהודים רבים כל כך נמנעו מלקיים את המצוה, עלינו להבין שהקב"ה מעביר לנו מסר".

(ר' דוד מילר)

זהו הסימן של יהודי - הוא מצטער על כך שאינו יכול לקיים את המצוה. הגמרא (עבודה זרה ג, א) אומרת שלעתיד לבוא גם הגויים יבנו סוכות. וכשיהיה להם חם מדי או כשירד גשם, הגוי יאמר: "איזה יופי! כעת אני פטור מן הסוכה". זה יהיה המבחן שיבדיל בין היהודי ובין הגוי. היהודי מצטער על כך שהוא נאלץ לצאת מן הסוכה. ולכן, בכל פעם שיורד גשם בחג הסוכות, זוהי קללה גם עבורנו.

מספיק שהיא עושה את כל מה שהיא מחויבת לעשות. זה די והותר. האשה היהודיה כל כך עסוקה בעניינים הנוגעים למשפחתה, שאין לה זמן מיותר לחפש דברים אחרים.

רק האיש יכול לנתק את עצמו ממשפחה המשפחה במשך מספיק זמן כדי ללכת להתפלל כל בוקר בבית הכנסת ולקרוא קריאת שמע בזמנה, ללכת בערב ללמוד תורה ולשמוע שיעורי תורה, ולקיים מצוות שהזמן גרמן.

כמובן שאשתו מוזמנת אל הסוכה. למעשה, האופן הראוי ביותר הוא שהסוכה תהיה מקום שבו האיש יכול לישון יחד עם אשתו באותה סוכה (עי' רמ"א סי' תרלט ס"ב). בוודאי! אבל לא ניתן להטיל על האשה חובה לשבת בסוכה, כי לעתים קרובות היא צריכה להיות בבית עם התינוקות הקטנים, שאותם היא אינה יכולה להוציא לסוכה.

ולכן נשים פטורות מכל מצוות עשה שהזמן גרמן.

מצטער פטור מן הסוכה

שאלה:

מדוע דוקא במצות ישיבת סוכה נאמר הדין ש"מצטער פטור מן הסוכה" - מה שלא מצינו במצוות אחרות?

תשובה:

מצטער פטור מן הסוכה משום שנאמר "בְּשָׂכָת תִּשְׁבּוּ שְׁבַעַת יָמִים", ומזה למדו ש"תשבו - עין תדורו" (סוכה כו, א) - יש לשבת בסוכה באותה צורה שבה דרים בבית. ובבית, כשבחדר האוכל יש משהו שמפריע - כגון מים שדולפים על גבי השולחן או יתושים - לא נשארים שם, אלא הולכים לחדר השינה או לחדר אחר.

הרעיון הוא, שהמגורים בסוכה אמורים להיות סמל של הנאה מכך שנמצאים במחיצתו של השי"ת. ואם התנאים הפיזיים מהווים סתירה להנאה זו, אזי האדם אינו יכול להנות מהמחשבה שהוא יושב במחיצתו של הקב"ה. יש פה אפוא היגיון פשוט - מצות ישיבת סוכה

בסוכתו, נהג הרב זצ"ל לישון על גבי שני ספסלים שהועמדו זה לצד זה. כשנשאל האם זה מספיק נוח, הוא היה מחייך ועונה שנוח לו כאן בדיוק כמו בבית. השואלים לא היו מודעים לעובדה שמאז שנות הארבעים המאוחרות לחייו, הרב זצ"ל החל לישון על לוח עץ (שבמקור שימש כלוח המיועד להארכת השולחן בסלון...), שהוצב על גבי המזון שלו. אמנם מלכתחילה הדבר נעשה מסיבה בריאותית - הדבר היה נחוץ לו לבריאות הגב - אך גם כשכבר לא נזקק לכך, המשיך הרב בהנהגה זו כחלק מעבודתו הרוחנית.

(מעובד על פי הספר "הרב אביגדור מילר - האיש ומהפכתו" מאת הרב יעקב יהושע המבורגר, בהוצאת פלדהיים)

סוכת דוד הנופלת

שאלה:

בברכת המזון אנחנו מתפללים: "הרחמן הוא יקים לנו את סוכת דוד הנופלת" - הלא היא בית המקדש. מהו הקשר בין סוכת דוד לחג הסוכות בדוקא?

תשובה:

"סוכת דוד הנופלת" היא בית המקדש, אותו הכין דוד המלך לבניה בידי שלמה בנו. השאלה היא, מדוע דוקא בסוכות אנחנו מתפללים שבית המקדש ייבנה?

התשובה היא, שהסוכה היא בעלת משמעות מיוחדת, שכן היא מסמלת את קיומה של האומה היהודית בגלות - אנחנו מתקיימים בתנאי השמירה וההגנה הפחותים ביותר. אנחנו פגיעים מאוד, כי אומתנו היא קטנה ביחס לכל אומות העולם, ואנחנו נתונים לחסדיהם של כל אומות העולם.

הם בהחלט מנסים ככל יכולתם; כך הם נהגו מאז ומעולם. "בכל דור ודור עומדים עלינו לכלותנו" - הם ניסו שוב ושוב, בכל דור ודור, לחסל אותנו. הם השקיעו בכך מאמצים כבירים; אנשים אינם יודעים היסטוריה, ולכן הם שוכחים את הדברים הללו, ואינם מודעים לקיומם, אך ברבים מן הדורות, הגויים ניסו ככל יכולתם לכלות אותנו. אדריאנוס קיסר, שהיה אדם בעל עוצמה אדירה - האימפריה הרומית כולה היתה נתונה למרותו - ניסה למחוק את האומה היהודית. ושלא לדבר על המן, היטלר וכל השאר.

אנחנו חיים אפוא בסוכה בעולם הזה, וסוכה זו נדמית בעינינו כקיום רעוע, אבל למעשה אלו הם המגורים החזקים ביותר, כי הסוכה היא הבטחה שהבטיח לנו הקב"ה שאנחנו נישאר לעד. כך הוא הבטיח לנו. האומות כולם יעלו וירדו, אבל עם ה' ימשיך להתקיים לעד.

זה מה שהסוכה מסמלת, ולכן אסור לבנות לסוכה גג מברזל או בטון, כי זהו היסוד שאותו עלינו ללמוד. הסוכה, די לנו בסכך, בכיסוי הרעוע הזה, כי ענני הכבוד של השכינה, חזקים יותר מכל חומר שהוא. הסוכה פירושה שהיהודי ימשיך להתקיים לעד! אין הכוונה לכל יהודי; יתכן ויהיו יחידים שחלילה יאבדו, אבל אנחנו כאן לנצח!

ומכיון שהסוכה מסמלת את קיומה הנצחי של האומה, שהובטחה לנו, לכן עלינו להזכיר לעצמנו שיש חלק מהתמונה שחסרה. עם כל בטחוננו כאשר אנחנו יושבים תחת שמירתם של ענני כבודו של ה', זה לא מושלם עד שסוכת דוד תוקם מחדש. למרות שבגלותנו אנחנו זוכים לשמירה מאת ה', אנחנו רוצים את בית המקדש כי בלעדיו אומנתו אינה שלמה. ולכן, כאשר אנחנו מברכים ברכת המזון במשך חג הסוכות, אנחנו מזכירים את המילים הללו

- "הרחמן הוא יקים לנו את סוכת דוד הנופלת" על מנת להזכיר לעצמנו את שני היסודות הללו. אנחנו נזכרים בקיום המופלא שלנו בעולם הזה, וכן אנחנו מצפים מחכים לעתיד גדול עוד יותר, עם הקמתה של סוכת דוד - בנין בית המקדש.

האושפיזין

שאלה:

מדוע דוקא בחג הסוכות נוהגים להזמין את האושפיזין, ולא בחגים אחרים?

תשובה:

מדוע דוקא בחג הסוכות מזמינים את האנשים הגדולים הללו - אברהם, יצחק, יעקב, וכן הלאה? מדוע איננו עושים כן בפסח או בזמנים אחרים?

הסוכה מסמלת את הקיום הנצחי שהובטח לעם ישראל; הוא מסמל את הבית שבו אנו גרים, תחת עינו הפקוחות של השי"ת. המשמעות של הזמנת האושפיזין היא כך: משל לאדם שעבר להתגורר בדירה חדשה; עליו להזכיר לעצמו קעת שיש לו חבר שסייע לו בסכום נאה לרכישת הדירה, והוא הסתייע גם בסכומים נאים מהורי אשתו או הדוד שלה. בלעדיהם, הוא לא היה יכול לרכוש את הבית, ולכן הוא מזמין אותם לחנוכת הבית שהוא עורך.

כאשר אנחנו בונים סוכה שמסמלת את קיומה הנצחי של אומתנו, אנחנו קוראים לגדולים אשר בארץ אשר יסדו את הסוכה שלנו. אנחנו מזמינים את האבות, מייסדי אומתנו, כי הם אחראים לאהבה שהקב"ה אוהב אותנו, ולברית שהוא כרת עמנו. הקב"ה כרת ברית עם אברהם יצחק ויעקב, ולכן אנחנו מזמינים אותם.

דוד ומשה ואהרן ויוסף - כל הגדולים הללו סייעו בייסוד האומה, ולכן אנחנו מזמינים אותם לסוכה, שהיא הסמל לקיומה הנצחי של אומתנו; כי זהו מקומם - בזכות תרומתם לאומה, עם ישראל ממשיך להתקיים.

עוד בענין האושפיזין

שאלה:

מסורת בידינו שאברהם אבינו מגיע להתארח בסוכתנו בליל יום טוב ראשון של סוכות. כיצד הדבר אפשרי מבחינה מציאותית? כיצד הוא יכול לבקר באלפי סוכות בו זמנית?

תשובה:

אברהם אבינו נמצא בגן עדן. הוא אינו "מלא כל הארץ כבודו". עלינו להבין את זה. מהו הפירוש אם כן שאברהם אבינו מגיע לבקר אותנו? הפירוש הוא שה'שם טוב', הדוגמא, ההשפעה, כמוה כמו האדם בעצמו. אנחנו חפצים

אותו גם שם. אם תיסע לסיני, ה' נמצא שם איתך. אם תיסע מערבה; בכל מקום שאליו תיסע, תמצא שם את השי"ת. הוא נמצא "מעלה" - אם תעלה בחללית, וכן "מטה" - בכל מקום שאליו תלך.

כשיהודי מנענע את לולבו, ומבין שהקב"ה הוא מלך ששולט בכל מקום, הקב"ה משפיע עליו שפע של טוב ואושר, כתוצאה מכך שהוא מכיר בכוחו.

נענועים של הודיה

שאלה:

האם יש כוונה מיוחדת שעלי לכוון בשעת הנענועים?

תשובה:

ראה נא, אל לו לאדם להסתפק בעשיית המינימום. אתה רוצה לנענע לכאן ולשם, ובזאת לסיים עם כל הסיפור? נניח שאתה יהודי ירא שמים שמקיים הכל; הכל! הלכת וקנית אתרוג מהודר ויפה, בלתי מורכב, ושילמת עליו טבין ותקילין. כעת אתה מחזיק ביד לולב ואתרוג. האם די בכך?

אמנם אין ספק שמי שנוטל לידיו ד' מינים בחג הסוכות, מנענע אותם וחושב רק: "כך יהודי צריך לעשות", יקבל שכר בעולם הבא עבור מצוה זו. אבל לא די בזה; אולי אתה יכול לחדש איזה דבר במצוה. צריך להיות 'מחדש'.

בשנים עברו, החיסרון ב'גאווה יהודית' היה ניכר היטב, בפרט בשכונות שבהן היה ריכוז קטן יותר של יהודים שומרי תורה ומצוות, דוגמת שכונת מזרח פלטבוש, שבה היה ממוקם בית הכנסת של הרב מילר זצ"ל. דוגמא אחת לענין הזה היתה האופן שבו יהודים היו נושאים את ארבעת המינים כשעשו את דרכם לבית הכנסת. היהודים, שהתביישו להיראות ברחוב כשהם נושאים בידיהם חפץ דתי מוזר-למראה, היו עוטים את הלולב בנייר עיתון, ומניחים את האתרוג בתוך שקית.

הרב מילר נהג לצאת חוצץ נגד ההנהגה הזו, והכריז בבית הכנסת שהוא מזמין את הציבור להצטרף אליו ל'צעדת לולבים'. (היו פעמים שבהן הוא כינה את הצעדה 'צעדת קידוש ה'). לאחר התפילה, הציבור כולו היה פוסע יחד ברחוב הראשי, כשכולם נושאים בגאון את ארבעת המינים.

גם בשנים מאוחרות יותר, כשיהודים שומרי תורה כבר לא התביישו ללכת ברחוב עם לולב ואתרוג, הרב נהג להאריך את דרכו הביתה מבית הכנסת במהלך חג הסוכות, כשאליו מצטרפת פמליה מכובדת של תלמידים ובני קהילה, תוך שהוא הקפיד לצעוד ברחובות שבהם התגוררו יהודים רבים שאינם שומרי תורה ומצוות. למרות שלכאורה המטרה היתה לעשות רושם על אותם יהודים רחוקים, ולהראות להם כיצד צריך יהודי להתפאר בתורה ומצוות, אליבא דאמת, המטרה העיקרית היתה לחזק את תחושת ה'ויגבה ליבוי' אצל הצועדים בעצמם.

(מעובד על פי הספר "הרב אביגדור מילר - האיש ומהפכתו" מאת הרב יעקב יהושע המבורגר, בהוצאת פלדהיים)

שהשפעתו של אברהם תיכנס לסוכה שלנו ותשפיע גם עלינו.

אברהם היה עובד ה' גדול. הוא היה מוכן להקריב את בנו למען השי"ת. הוא היה בעל חסד עצום. אנחנו רוצים אפוא שכל אותה שלמות של אברהם אבינו תיכנס אלינו לסוכה ותשפיע עלינו. זה חשוב יותר מאשר אילו אברהם אבינו בעצמו היה נכנס לסוכה. אילו היה נכנס אברהם אל סוכתנו ולא היינו חושבים על כלום, אם לא היינו חושבים מי זה אברהם, היה זה בזבוז זמן, ביקור מבזבז. אבל כשהשפעתו של אברהם מגיעה, היא חשובה יותר מאברהם בעצמו. זה העיקר.

אכן, כאשר אנחנו אומרים שהקב"ה נמצא בסוכה, זה כבר סיפור אחר. זאת עלינו לדעת - הקב"ה נמצא בסוכה. "וְשָׁכַנְתִּי בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל" (שמות כט, מה), "אֲשֶׁר אֲנִי שֹׁכֵן בְּתוֹכְכֶם" במדבר ה, ג) - כך אומר הקב"ה. וזה נכון. זה נכון שבכל מקום שבו יהודים מתקבצים יחד, הקב"ה נמצא שם גם כן; זה נכון במאת האחוזים. אבל כשאנחנו אומרים שאברהם אבינו נמצא בסוכה שלנו, פירוש הדבר הוא שהדוגמא וההשפעה שלו נמצאת בסוכה שלנו. כשאנחנו מזמינים את אברהם לסוכה, אנחנו מתפללים להשי"ת ששנזכה להאציל על שכלנו את הערכים של האיש הגדול הזה.

במהלך אחת ההליכות שלי עם הרב זצ"ל, שאלתי אותו האם הוא נוהג לומר את נוסח ה'אושפיזין' בחג הסוכות. הוא השיב לי בחיוב, והסביר שהסיבה לכך היא שמכיון שחמיו, הרב לסיני, נהג לומר את הנוסח הזה בביתו, הוא יודע שאם הוא גם ינהג כך, הדבר ישמח את הרבנית, ולכן הוא נוהג כך.

(ר' דוב יעקב מרקוביץ)

ענין הנענועים

שאלה:

מה המשמעות של נענוע הלולב לכל הכיוונים? מה אנחנו משיגים בזה?

תשובה:

יש בזה כמה וכמה עניינים. אחד מהם הוא אותו ענין של קריאת שמע: "שְׁמַע יִשְׂרָאֵל ה' אֱלֹהֵינוּ ה' אֶחָד" - "אתה אחד - בצפון, בדרום, במזרח, במערב, למעלה ולמטה; אין עוד מלבדך בכל הכיוונים". אנחנו מנענעים את הלולב לכל הכיוונים, ויש לזה אותה משמעות; הלולב מכריז: "ה' אֶחָד!"

נמצא שעל ידי הנענועים לכל הכיוונים אנחנו משיגים אמונה. אנחנו חושבים על כוחו של הקב"ה. הוא נמצא בצפון, בדרום, במזרח ובמערב. 'צפון' פירושו שהוא נמצא בקוטב הצפוני. אם במקרה נתקעת בקוטב הצפוני, ה' נמצא שם איתך. אם יצאת במסע לקוטב הדרומי, תמצא

לא פעם ולא פעמיים הזכיר הרב זצ"ל בשיחותיו רק את שלושת פסוקי ה"הודו לה' כי טוב" הראשונים, ואת ההודיה המיוחדת שאותה הוא מביע, על שלושת חתניו - אחד בכל "הודו". כשנשאל באופן פרטי על מה הוא חושב במהלך ה"הודו" הרביעי, לפעמים הרב היה משיב שהוא חוזר על המחשבות שחשב במהלך שלושת הפסוקים הראשונים, ולפעמים היה עונה שהוא מודה לקב"ה שבנותיו עדיין נשואות לחתניו.

(מעובד על פי הספר "הרב אביגדור מילר - האיש ומהפכתו" מאת הרב יעקב יהושע המבורגר, בהוצאת פלדהיים)

שלך. "אי אי אי! תודה לך ה' על חתן פלוני!" ובנענועים הבאים: "הודו לה' פי טוב" - "תודה לך ה' על חתן אלמוני!" ככה עושים נענועים. איזה דבר גדול הוא לחתן ילדים בהצלחה, ואי אפשר להודות מספיק על חתן טוב או כלה טובה. ככה צריכים לחשוב בשעת הנענועים. שזה לא יהיה פעולה מכנית גרידא.

אתם חושבים שזה טיפשי! זה בכלל לא טיפשי. פעמים רבות אני חושב על כך: הנענועים הראשונים הם עבור החתן הגדול שלי. ברוך ה' שיש לי חתן טוב. ברוך ה' וברוך ה' שהחתן השני הוא

בשעת הנענועים, תאמר לקב"ה: "תודה לך ה' שנתת לי לב בריא". אתם יודעים, אנשים רבים חולים בליבם. הם היו מאושרים לקבל את הלב שלך! המדרש אומר שאתרוג הוא כמו לב, אז בשעה שאתה אוחז באתרוג, חשוב: "תודה לך ה' שנתת לי לב בריא ויציב".

"נתת לי גם עיניים טובות". ישנם אנשים רבים שיש להם קשיי ראייה. כשהלכתי ברחוב בשבוע שעבר, ניגשה אלי אשה עם תינוק קטן, וביקשה ממני: "הרב, אנא ברך את בני. הוא עיוור". אוי, הלב נשבר. יצא לי הלב אליהם. וזה מה שההדסים אומרים לנו. הם אומרים לנו להודות על העיניים שלנו.

הערבות הן השפתיים, הפה. "תודה לך ה' שאני יכול לדבר". כל אחד רואה מדי פעם אנשים ברחוב שנאלצים לדבר עם הידים. רחמנות עליהם.

"ריבונו של עולם, נתת לי עמוד שדרה חזק". יש אנשים רבים, לא עליכם, שקומתם כפופה, הם בעלי גיבנת. עמוד השדרה שלהם כפוף. והנה - לך יש גב זקוף. זה משהו שכדאי לחשוב עליו בשעה שאנחנו נוטלים לידנו את הלולב. זה נקרא לחדש במצוה, להכניס במצוה יותר מהמינימום.

בשעת הנענועים, הלוך וחזור, אנחנו מודים לך ה' כי זה הגיע ממך אלינו. מודים אנחנו לך על כל מה שמגיע אלינו ממך בכל עת ובכל שעה. זה מה שאנחנו אומרים בנענוענו את הד' מינים הלוך וחזור. אנחנו מנענעים לכל הכיוונים, ומכריזים בזאת שלא משנה מהיכן מגיע הטוב אלינו, הוא תמיד מגיע מהשי"ת.

אתה לוקח את הלולב - עמוד השדרה, יחד עם הלב - הלא הוא האתרוג, וכן ההדסים שהן העיניים, והערבות שהן השפתיים, הפה; לוקחים את כל אלו ואומרים: "אני מוטר את כל אלו אליך ה', בתמורה לכל מה שעשית בשבילי". הלוך ושוב, הלוך ושוב; על זה אנו חושבים במהלך הנענועים. אנחנו פונים אל ה' ואומרים: "ריבונו של עולם, הכל מגיע ממך אלי, ובתמורה לך אני אשתמש בהם רק עבורך".

הלל והודאה

שאלה:

מלבד מצות נטילת לולב, אנחנו מנענעים את הד' מינים בשעת אמירת "הודו לה' פי טוב", ומודים להשי"ת על כל הטוב שעשה עבורנו. מה מוטל עלינו לחשוב בשעת הנענועים ב"הודו" של הלל?

תשובה:

כשתנענע את הלולב בבוקר במילים "הודו לה' פי טוב" תתחיל לחשוב: האם לא חיתנתי את בתי בצורה טובה? למה לא להקדיש נענוע אחד כדי להודות לה' על החתן

טוב! וברוך ה' גם על החתן השלישי. ברוך ה', אין שום בעיות. אף פעם איני שומע על שום מחלוקת. בנותי חיות בשלום עם בעליהן.

ברוך ה', אני שמח. חתנים כל כך טובים. לכן אנחנו מנענעים. זוהי משמעות הנענועים. "תודה לך ה' על כל מה שנתת לי".

מחשבות של חול המועד

שאלה:

מהי המטרה של חול המועד?

תשובה:

חול המועד נועד להוות הזדמנות עבורנו לחשוב על משמעות החג. ביום טוב עצמו אנחנו מאוד עסוקים; הקרבת קרבנות, סעודות החג ועוד, עד שלפעמים אנחנו שוכחים את היסודות שאותם אנחנו אמורים ללמוד מהחג. ולכן חול המועד הוא הזדמנות להקדיש מחשבה לעניינים אלו.

חשוב מאוד להקדיש לך מחשבה: "מהו עניינו של החג?!" אנחנו עסוקים בלהכניס את החג. יש כל כך הרבה מה לעשות, ולכן רבים כלל אינם חושבים על היסודות הללו. היית עסוק מדי; קודם כל היית עסוק בבניית הסוכה, אחר כך היית צריך לדאוג ללולב ולאתרוג, ואולי לא חשבת מספיק על יסודות החג.

לכן אתה זקוק למעט זמן כדי לחשוב - ולזה נועד חול המועד. כעת יש לך מספר ימים שבהם יש לנו הזדמנות להקדיש מחשבה לכל מיני עניינים; יש לנו זמן לחשוב

התורה היא מרכז חיינו, שעבודת ה' היא הענין החשוב ביותר בחיינו.

בית הכנסת שלנו היה די צר, והשטח שסביב הבימה היה קטן ביותר. מצד אחד היה קיר, ומצד שני - שורת ספסלים, מה שהפך את ה'הושענות' לאתגר לא פשוט, ובפרט בהושענא רבה.

שנה אחת, הצפיפות בבית המדרש היתה גדולה במיוחד. כבר בהקפה הראשונה, שכמובן הרב זצ"ל הלך בראשה, אנשים רבים נדחקו בצורה נוראה. עם זאת - ההושענות המשיכו. אך בעודנו מתקדמים לקראת סיום הסיבוב השני, אנשים ממש נמחצו, ופשוט לא ניתן היה להמשיך בצורה כזאת. בשלב זה, הרב חזר למקומו, שם המשיך לומר את נוסח ההושענות. רוב הציבור נהג כמותו, אך היו כמה שהצליחו להמשיך להקיף את הבימה, בזכות מספרם המופחת של האנשים.

בסיום התפילה - כך סיפר לי הגבאי, שנכח במקום לאחר שהציבור עזב - הרב ניגש לבימה, יחד עם הד' מינים, והסתובב סביבה עוד חמש פעמים! אמנם הוא לא רצה להקשות על הציבור או ליצור מצב של חשש סכנה ולכן חזר למקומו במהלך אמירת ההושענות, אבל לאחר התפילה הוא הקפיד לקיים את המנהג להקיף את הבימה שבע פעמים.

(ר' דוד מילר)

מגילת קהלת

שאלה:

מדוע קוראים את מגילת קהלת בחג הסוכות?

תשובה:

התשובה היא - כלומר, תשובה אחת היא - משום שסוכות הוא חג האסיף, וזהו זמן של שפע. זה עתה סיימנו לאסוף את כל התוצרת החקלאית, אנחנו מאושרים ומלאי תחושת הצלחה, ולכן, "הַשְׂמְרוּ לָכֶם" - זהירות! "וְאַכְלְתָּ וְשָׂבַעְתָּ, הַשְׂמְרוּ לָכֶם!"

מגילת קהלת היא ה"הַשְׂמְרוּ לָכֶם". היא מלמדת אותנו ש"הַפֶּל הַבָּל". הדבר היחיד שיש לו משמעות הוא: "סוף דָּבָר הַפֶּל נִשְׁמָע" (קהלת יב, יג). הוי אומר, אם תנצל את השפע והעושר עבור עבודת ה', אזי בהחלט יש לזה מקום. אחרת, כל האושר של החיים כאן הוא חסר משמעות.

הקב"ה מרעיף עלינו אושר עבור מטרה מסוימת. "וְלִשְׁמֹחָה מֵהַזֶּה עֲשֵׂה?" (שם ב, ב). עלינו לדאוג שהשמחה תשיג תכלית - הודיה ואהבת ה'. אם השמחה אינה גורמת לאדם לאהוב עוד יותר את ה' יתברך, אזי "וְלִשְׁמֹחָה מֵהַזֶּה עֲשֵׂה?" - איזו תועלת יש בה?

ולכן חג הסוכות - התקופה שבה אנשים חוגגים את אסיפת היבול, היא תקופה של שמחה. האסמים מלאים עד להתפקע בתבואה, כולם שמחים - היתה זו שנה נפלאה, שנה של "וְאַכְלְתָּ וְשָׂבַעְתָּ!" הו, כעת - "הַשְׂמְרוּ

להתבונן ביסודות החג, וכך אנחנו מסיימים את החג עם התעוררות גדולה יותר. כך אנחנו מגיעים לשמיני עצרת ושמחת תורה מתוך התעוררות מחודשת - ההתעוררות שאותה אנחנו אמורים לקבל מחג הסוכות.

פעילויות של חול המועד

שאלה:

עד כמה חשוב להורים לחנך את ילדיהם בשמחת יום טוב?

תשובה:

זה חשוב ביותר. אבל צריך לדעת מהי שמחת יום טוב.

יש הורים שחושבים שמחת יום טוב פירושה לקחת את הילדים בחול המועד לטיול לפארק. אין בכך כל רע, אבל זו שמחה, לא שמחת יום טוב.

עדיף לחנך את הילדים, גם ילדים קטנים, שהיום הוא יום טוב, היום הוא חול המועד, ולשבת איתם ולערוך מסיבה קטנה; אפילו מסיבה בת חמש דקות - לכבוד יום טוב. אסיפה קטנה, יום רביעי בצהריים, יום חמישי בצהריים, יום ששי בצהריים. מסיבה קטנה חשובה יותר משעתיים בגן החיות או בכל מקום אחר.

שבו עם הילדים לכמה דקות ושוחחו איתם על ענייני החג. תאמרו להם: "הבה נשיר שיר, אתה בחרתנו מכל העמים' או שיר אחר".

ואז תאמרו להם, תציעו להם: "ילדים, נכון שאנחנו נהנים?" והם יענו במקלה: "נכון, אבל עכשיו אפשר ללכת לפארק?"

מצוין. הדקות הספורות הללו הניחו את היסודות.

הושענות

שאלה:

מהו ענין ההקפות שאנו מקיפים את הבימה בזמן אמירת ה'הושענות'?

תשובה:

הענין הוא, שאנחנו מאמצים צורת עבודת ה' מימים עברו: "וְאַסְבְּחָה אֶת מִזְבְּחָהּ ה'" (תהילים כו, ו).

הענין של הקפת הדבר הוא לבטא ש"הדבר הזה הוא מרכז חיינו. זה מה שמעניין אותנו". בדיוק כפי שהכלה מקיפה את החתן מתחת לחופה, כדי להראות שהיא מתכוונת להקדיש את חייה לעזור לחתן לבנות בית של תורה, ולעבוד את ה' יחדיו; היא תמסור את עצמה לגידול משפחה שתצדע לאורו, ויחד הם יצליחו בחיי עבודת ה' שלהם, כך גם אנחנו מקיפים את הבימה כדי להראות

גשם הוא ברכה עצומה! ועלינו ללמוד את היסוד הזה מחר. כמה חבל - אנשים מדברים ומדברים ומדברים - מקיפים את הבימה במשך שעות, הולכים ומדברים, הולכים ומדברים. החזן אפילו לובש קיטל, אלא שאין לו שמץ של מושג על מה הוא בכלל מדבר. אותו ש"ץ שעומד ומתפלל במשך שעות ארוכות, יוצא מבית הכנסת בסיום התפילה, ומפטיר: "אוף! איזה מזג אוויר גרוע!" מה קורה איתך? הלא הרגע סיימת לבקש גשם! התשובה היא, שהוא בכלל לא הבין על מה הוא ביקש.

תאר לעצמך שאתה מתקשר לידידך, פעם, פעמיים, ואחר כך עוד מאה פעמים, ומפציר בו: "אנא, ענה אלי. הושענא! אני מתחנן אליך להגיע אלי! ענני! אני זקוק לך בדחיפות! בבקשה תגיע אלי הביתה במהירות האפשרית! אנא! הושענא!"

לבסוף, לאחר הפצרות רבות, כשהוא נוכח לראות כמה פעמים אתה מבקש, הוא מגיע אל ביתך ומצלצל בפעמון.

פעם נכנס הרב זצ"ל לבית המדרש לאחר סיום התפילה וראה שכולם עזבו את המקום ושבו לביתם, כשהם משאירים מאחוריהם רצפה מכוסה בעלים. הדבר לא מצא בעיניו, והוא התבטא בפני מי שנכח במקום שהחיוב הראשון הוא דרך ארץ - לשמור על הסדר ועל הניקיון - וכי אין צורך לחבוט בקרקע בעוצמה כזו שהעלים יפלו.

(הרב יעקב יהושע המבורגר)

*

אני זוכר כיצד הייתי מביט ברב זצ"ל מקיים את מנהג הנביאים לחבוט את ההושענות בקרקע, בסיום אמירת ה'הושענות'. הוא לא חבט בהם בקרקע בעוצמה, אלא ליטף אותה בעדינות עם הערבות, כדי לקיים את המצוה.

(ר' דוד מילר)

ואתה - מה אתה עושה? ניגש אל הדלת ואומר לו: "אתה מוכן בבקשה להפסיק להפריע לי?!"

מה קורה כאן?! הלא במשך שעות ארוכות אנחנו זועקים גשם, גשם, גשם, ואז, כשמגיע הגשם, אנחנו עוד מתלוננים על כך?!

זה רק מראה כמה העולם לא חושב. חבל שאף אחד אינו חושב. עלינו ללמוד איזו ברכה עצומה היא הגשם, כדי שלפחות נצא מהושענא רבה עם משהו ביד.

עלינו להרגיש מידה-מה של אחריות להעריך

את הגשם! מי שמתכוון להקדיש זמן רב מחר בבוקר בתפילה על הגשם, וכפי שאני בטוח שאכן תעשו - יש מקומות שהתפילה אורכת שעות ארוכות - אזי עליכם להבין שהגשם הוא שמחה גדולה.

וזה מחזיר אותנו לאחד הנושאים שבהם עסקנו מקדמא דנא: "גדול יום הגשמים!" אלא שכעת זמננו תם. אני מאחל לכולכם יום טוב נעים. "וְשִׂמְחַתְּ בְּחִגְּךָ וְהָיִיתָ אֶף שְׂמֵחַ."

לְכֶם! היזהרו שלא לעשות שימוש בלתי נכון בשמחה הזו. ולכן אנחנו זקוקים למגילת קהלת.

הושענא רבה¹

שאלה:

האם יוכל הרב לסכם עבורנו את היסוד של הושענא רבה במילים ספורות?

תשובה:

מחר בבוקר ניווכח מהו הנושא המרכזי של הושענא רבה. הנושא המרכזי הוא - ומדהים כמה הרוב כלל אינם שמים לב לכך - הנושא המרכזי של הושענא רבה הוא: גשם! אנחנו מבקשים גשם!

הש"ץ עומד ומתחנן: "הושענא, הושענא!" הוא קורא בקול גדול: "אנא הושענא, הושיעה נא!" הוא זועק ומתפלל לגשם. וזה מוזכר כל כך הרבה פעמים בתפילה, כי זהו הנושא המרכזי של היום הזה.

גם מנהג הנביאים לחבוט את הערבות בקרקע - גם זהו תפילה על הגשם. זוהי צורה של תפילה על הגשם! אנשים בכלל לא מבינים מה מתרחש! הם חושבים על הכל מלבד על הנושא החשוב ביותר. מבין כל הדברים שעליהם אנחנו מתפללים בהושענא רבה, אנחנו מבקשים גשם!

למעשה, כבר כמה ימים שאנחנו זוכים למתנה זו. רק חבל שזה מפריע לנו לקיים את מצוות ישיבת סוכה. אחרת, עלינו להפנים שגשם היא שמחה, שמחה גדולה! משמעותו של הגשם הוא כל דבר שמכניסים פה. לא רק השתיה המתוקה - כי זהו בעצם גשם; זה שתיה מתוקה, רק בלי הלכלוכים שיש בה. משמעותו של הגשם אינו רק שמעתה יש לנו במה להתרחץ -

זה לכשעצמו הוא דבר גדול - אלא משמעותו של הגשם היא, דור שלם של בני אדם. כל אחד ואחד מאיתנו מורכב משמונים אחוד מים. כן - אנחנו שמונים אחוז גשם! נמצא שכשיורד גשם, דורו שלמים של בני אדם יורדים מן השמים.

אמנם לא ראיתי בעיני את המעשה הבא, כי באותה שנה התפללתי במנין מקביל שהתקיים בקומה למטה, וזאת על מנת להקל מהצפיפות הגדולה של יום הושענא רבה, אבל נאמר לי שהרב זצ"ל גער בש"ץ על כך שקרא את נוסח ההושענות בקצב מהיר מדי. הרב אמר שבהושענות יש הרבה מילים בלתי מוכרות, ולכן צריך לאפשר לציבור לומר אותם במתינות, על מנת שיבינו את מה שהם אומרים.

(ר' דוד מילר)

1. הערת העורך: כידוע, מאמריו של הרב זצ"ל נאמרו בניו יורק, שם הגשם כבר יורד בקביעות בעונה זו (ואפילו בקיץ). באופן כללי, בחלק גדול ממדינות ארה"ב, הגשמים יורדים בקביעות ובשפע רב, ומצב מי השתיה אינו תלוי בגשמי הברכה. ידיעה זו תקל עלינו, בני א"י, להבין את הגישה של רבים מבני חו"ל שהתייחסו אל הגשם כאל מטרד וחוסר נוחות, שאותה בא הרב זצ"ל לשלול. יתכן וגישה זו נשמעת זרה באוזנינו, מאחר ובי"ה זכינו למציאות המיוחדת של "למטר השמים תשתה מים". אך למרות שכולנו אכן שמחים בבוא הגשם, אין ספק שבכוחם של דברי הרב זצ"ל המאירים והברורים, לרומם ולשנות לחלוטין את הערכתנו למתנה נפלאה זו, את האופן שבו נתחנן לה' שישפיע עלינו גשמי ברכה, ואת איכות ההודאה שלנו אליו כאשר אלו בוא יבואו בעזרתו יתברך

חיתום הדין בהושענא רבה

שאלה:

מה הפירוש של מה שאומרים שהושענא רבה הוא חיתום הדין הסופי של החתימה של יום הכיפורים?

תשובה:

האמת היא, שחיתום הדין הסופי הוא ביום הכיפורים. זה הסוף. זהו. הושענא רבה הוא למעשה רק היום שבו "נידונין על המים" (ראש השנה טז, א). דנים אותנו על הפרנסה, כפי שהדבר מתבטא בגשם, שלו אנו זקוקים עבור צמיחת כל המזון.

אלא שהקב"ה תמיד משאיר איזה פתח קטן, כמוצא אחרון, עבור המפסידים. כך שמי שמצליח לעורר את עצמו לתשובה גדולה בימים שבין יום הכיפורים להושענא רבה, יכול, במידה מסוימת - במידה מסוימת - להקל על גזר דינו הסופי.

אבל לא כך בהיבט הכללי. בהיבט הכללי, בכל מה שנוגע אלינו למעשה, גזר הדין נחתם ביום הכיפורים. אלא שספרי הקבלה גילו לנו שיש איזה פתח אחורי שנשא

"יש עוד הרבה שאלות טובות שנשאלו כאן, אבל זמננו תם. אני מאחל אפוא לכולם א גוטען צעטעל, פתקא טבא. גמר חתימה טובה בהושענא רבה. שהקב"ה יברך את כולכם בשנה של שמחה, וְשִׂמְחָתָּ בְּחַגְּךָ וְהֵייתָ אֶךְ שְׂמִיחַ".

(דברים שאמר הרב זצ"ל בסיומה של השיחה, אור ל"ד תשרי תש"ס)

פתוח, שדרכו ניתן להיכנס. אבל לפי הגמרא, הדין מסתכם ב"בחג נידונין על המים" - בחג הסוכות דנים אותנו על המים, על הפרנסה, וזהו.

כך שאף פעם לא כדאי להמתין עד להושענא רבה. אין לדחות את התשובה אף פעם. כל אחד צריך לעסוק רבות בתשובה ביום הכיפורים, ולא לסמוך על הושענא רבה.

שמיני עצרת

שאלה:

מדוע שמיני עצרת נחשב רגל בפני עצמו, בנפרד מחג הסוכות (סוכה מז, א)?

תשובה:

עליכם לדעת שחג השבועות הוא "עצרת" של חג הפסח (עי' רמב"ן ויקרא כג, לו); שבועות מספר לאחר חג הפסח, שבים אנו לבית המקדש, לחג נפרד, על מנת לסכם את היסודות של חג הפסח. כן הוא הדבר לענין שמיני עצרת - זהו ה"עצרת" של חג הסוכות, ומטרתו היא לסכם את יסודות החג. שמיני עצרת היה צריך לחול תקופה מה לאחר חג הסוכות - ולהוות עבורנו הזדמנות לשוב לבית המקדש כעבור מספר שבועות, כדי לחזור ולשנן את היסודות של חג הסוכות. אלא, אומרים חז"ל (ילקוט

שמעוני סוף פרשת פנחס), שמכיון שמיד לאחר סוכות מתחילה עונת הגשמים, ומי שישב לביתו כעת לא יוכל לשוב בעוד חודש או חודשיים, מכיון שהדרכים עלולות להיות משובשות ובלתי ניתנות למעבר, לכן קבעה התורה את מקומה של ה"עצרת" של סוכות מיד לאחר החג. לעומת חג הפסח שחל בתקופת האביב, מה שמאפשר לנו לשוב לבית המקדש כעבור מספר שבועות, לחגוג את חג השבועות ולהקדיש מחשבה ליסודות של חג הפסח, הרי ששמיני עצרת, שמיועד אף הוא למחשבה אודות יסודות חג הסוכות, חל מיד לאחר החג.

נמצא ששמיני עצרת הוא היום שניתן לנו כדי לקבע בדעתנו את יסודות חג הסוכות. זה כמו 'סך הכל' - חזרה כללית וסיכום של "מה השגתי במהלך חג הסוכות?"

הדבר דומה למה שאמרו בגמרא (ברכות לב, ב) בענין ה"חסידי הראשונים", שלאחר תפילת עמידה שאותה התפלל במשך שעה ארוכה, לא היו קמים ועוזבים את המקום, אלא היו שוהים שעה אחת לאחר תפילתם. במשך הזמן הזה הם היו שבים ומתבוננים: "מה השגנו בתפילתנו? באילו מקומות לא כיוונו מספיק? באילו מקומות חידשנו חידושים בתפילתנו?" הם הקדישו זמן להתבוננות וחשבון, וערכו 'סך הכל' על תפילת השמונה עשרה שלהם.

שמיני עצרת הוא ה'סך הכל', שבו אנחנו משננים לעצמנו את יסודות החג, ומקבעים אותם בדעתנו.

השמחה של שמיני עצרת

שאלה:

האם הרב יוכל להסביר מעט על העבודה של שמיני עצרת?

תשובה:

שמיני עצרת מוזכר בתורה ברמז; "בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי עֲצַרְתָּ תְהִיָּה לָךְם" (במדבר כט, לה). זהו רמז שאמנם כל ימי החג היו ימים של שמחה, אבל היום השמיני הוא השיא - זוהי פסגת השמחה.

והטעם לכך הוא מפני שכעת, לאחר כל כך הרבה ימים של קרבה, הגיע הזמן להיפרד. נכנסנו לימים הללו עם ראש השנה ואחר כך עם יום הכיפורים; התרכזנו בתפילותינו, ורבים מתפללים עכשיו טוב יותר מכפי שהתפללו קודם לכן, לאחר שעבדו על הענין הזה במהלך הסליחות והתפילות הרבות. בנוסף, יש לנו כעת הכרה ברורה יותר בקב"ה, אנחנו קרובים יותר אליו כתוצאה מראש השנה, יום כיפור, ועשרת ימי תשובה. ובפרט בימי קדם, כאשר עם ישראל התקבץ לירושלים, היתה קרבה מיוחדת. ואז הגיע חג הסוכות, לבסוף שמיני עצרת.

והנה, זה נכון שבשמיני עצרת קיימת בחינה מסוימת של צער, מפני שאנחנו עומדים לפני פרידה. אך כידוע, כאשר עומדים בפני פרידה מאהוב-נפש, תחושת האהבה מציפה את האדם וממלאת את ליבו, יותר מכפי שהיתה קודם לכן.

המגינה - אלא כדי לשמור על המילים! אנחנו רוצים להחדיר את המילים הללו אל תוך נפשנו; אנחנו רוצים שהם יחלחלו פנימה ויהפכו אותנו לאנשים חדשים. לכן אנחנו חוזרים על המילים שוב ושוב. עלינו להחדיר אל תוך נפשנו את כל אותן מילים של שירי הקודש.

לכן לא טוב שיהיה ניגון ללא מילים, אלא צריך שיהיו לו מילים, שחוזרים עליהם שוב ושוב. ובכל פעם שחוזרים על המילים, והולכים ורוקדים ורוקעים ברגלים, מחדירים את המילים עוד יותר ועוד יותר עמוק על תוך הלב. עם כל רקיעה ברגלים, המילים מוחדרות עוד יותר פנימה. זו הדרך לשמוח בשמחת תורה, כך שבסיומו של יום, אתה לא רק עייף ומותש, אלא אתה כבר לא אותו בן אדם! אתה בן עליה! תרגלת את היסוד הגדול - לגרום לראש לצעוד בעקבות הדיבור.

אסרו חג

שאלה:

מהו הרעיון שעומד מאחורי אסרו חג? מה הענין לחגוג את היום שאחרי היום טוב?

תשובה:

הגמרא במסכת סוכה (מה, ב) אומרת כך: "כל העושה איסור לחג באכילה ושתייה, מעלה עליו הכתוב כאילו בנה מזבח והקריב עליו קרבן". והנה, לכאורה אין לזה כל הבנה! להקריב קרבן לאחר שהסתיים החג?! הלא הכל הסתיים! כולם כבר הלכו הביתה!

התשובה היא, שאתה עוד לא הלכת הביתה! אתה נמצא בתוך האווירה של יום טוב; כואב לך להיפרד מהחג!

החג הסתיים, ועמו באו לקיצם כל החיובים שלנו. זהו, נגמר. יש אנשים שיושבים ומביטים בחלון, כדי לספור כוכבים הניכרים שיעידו על צאת החג. לעומתם, יושב לו יהודי, שזמן רב לאחר צאת החג - למחרת בבוקר - למרות שעליו לצאת כבר לעבודה, אך לפני שהוא יוצא מהבית, הוא מניח על השולחן בקבוק יין. אמנם אין לו זמן לשתות הרבה, אבל הוא מקפיד למזוג לעצמו כוסית קטנה של יין, וכן הוא מוסיף מאכל אחד לארוחת הבוקר, מאכל שהוא בדרך כלל לא היה אוכל. למה? לשם מה הוא נוהג כך? הוא עושה זאת לכבוד החג שזה עתה הסתיים.

והנה, לנו זה נראה כמעשה חלול וריק מתוכן, הרי כעת כבר לא יום טוב! אמש כבר עשו הבדלה, וזהו, החג הסתיים. אבל לא! אצלו זה טרם הסתיים! הוא מוסיף לשמחת החג. הוא מראה סימנים של חיבה לחג, הוא מראה שהחג עדיין נמצא אצלו בראש, ובכך הוא מבטא את אהבתו לחג וליסודותיו.

והגמרא מלמדת אותנו שזה בכלל לא דבר קטן. המעלה של מי שמעושה יותר מכפי שהדין מחייב היא כל כך גדולה, שהדבר נחשב לו כאילו בנה מזבח והקריב עליו קרבן. זוהי גדלותו של אסרו חג.

הדבר דומה לאדם שנאלץ להיפרד מידיד נפשו, ויקח עוד זמן רב עד שהם ייפגשו שוב; כמוכן שהקב"ה תמיד נמצא איתנו, אולם אנחנו כן נפרדים מאותה מדרגה מיוחדת של השראת השכינה שזכינו לה. שמיני עצרת הוא אפוא "לָקַם" - בשבילכם. חכמינו אומרים שזהו הזמן של האהבה הגדולה ביותר בין השי"ת ובין עם ישראל. ובעוד שבכל ימות החג אנחנו מקריבים שבעים פרים עבור שלומם של שבעים אומות העולם, הרי שבשמיני עצרת אומר לנו השי"ת: "היום זה שונה. היום תקריבו רק קרבן אחד, משהו מיוחד שיהיה רק ביני וביניכם".

חכמינו ממשילים זאת למלך שערך משתה גדול, אליו הזמין את בני האצולה. לאחר שהסתיימה הסעודה - ששאירותיה עדיין קישטו את השולחנות הרבים - וכל הדוכסים והאדונים למיניהם שבו לביתם, המלך שם לב לידיד נפשו שמתמהמה במקום; הוא הרי ידידו של המלך, והוא לא רוצה לעזוב את ביתו. כולם כבר עזבו, אבל הידיד ממשיך להתעכב בביתו.

"בוא הנה", קורא המלך לעבר ידידו, "הבה נשב יחדיו ונערוך סעודה קטנה, רק אני ואתה. יהיה זה משתה של אהבה בינינו". זו המשמעות של שמיני עצרת - זהו משתה מיוחד של אהבה בינינו לבין השי"ת.

אמנם בחוץ לארץ, בגלל שאנחנו חיים בין הגויים, לכן הקב"ה מנחם אותנו ביום אחד נוסף, ואנחנו רוקדים גם ביום שמחת תורה. בארץ ישראל לעומת זאת, שמיני עצרת הוא היום האחרון, ולכן זהו אירוע כל כך משמעותי.

שמחת תורה

שאלה:

מהי הדרך לנצל את השירה והריקודים ביום שמחת תורה, עבור עבודת ה' יתברך?

תשובה:

ביום שמחת תורה אנחנו מתקבצים יחד, שרים ורוקדים. אבל צריך לדעת שעבור רובא דעלמא זוהי הזדמנות מוחממת. ניקח לדוגמא את השיר "פִּי מְצִיּוֹן תִּצְא תוֹרָה וְדִבְרֵי ה' מִירוּשָׁלַם" (כאן הרב זצ"ל שר את הניגון) - כולם רוקדים ושרים לקול הניגון; כמה חבל, איזה בזבז זמן. אך לא; זה לא בזבז זמן - זה לא מוכרח להיות בזבז זמן. עלינו לנצל את העובדה שאנחנו חוזרים שוב ושוב על אותם מילים. בכל פעם שאנחנו שרים את המילים, עלינו לחשוב: "יום יבוא, והתורה תצא מציון". ובכל פעם צריך לומר את המילים עם אמונה מחוזקת, מתוך כוונה להחדיר עוד ועוד אל נשמתנו את הידיעה הזו - "פִּי מְצִיּוֹן תִּצְא תוֹרָה" - יום יבוא שבו התורה תצא מציון. אתם עוד תראו מה יקרה באותו הזמן! זה יהיה אדיר! גל עצום של תורה יפרוץ החוצה מציון, ודבר ה' יצא מירושלים.

אנחנו חוזרים על המילים שוב ושוב; עוד פעם ועוד פעם - אבל הפעם, נעשה זאת עם כוונה אחרת. הפעם נשיר את זה לא מתוך חשק לשמוע את הניגון, ולא כדי לשמור על